

ne certs detalls d'història de coses i de mots i aclarir els darrers dubtes sobre els indrets d'origen, podem acceptar la impressió que el mot nasqué a Itàlia o en terra catalana més aviat que no pas a Castella o a França, i que si no es tractà d'un mot importat d'Orient pels croats, la cosa més probable és que fos un terme propi de l'àrab de l'Orient hispànic. L'observació feta dalt sobre les dues dades pisanas del S. XII sembla decidir la qüestió a favor del català i Mallorca.

¹ Doc. aplegat en el *Libre Vert de Benac* que es copià l'any 1406, ps. 228 i 226. — ² A Alcalà la *bàrba kàna* és un serrat de poca altura, dalt de la carena de la Serra de Gallinera, però ja caient al costat d'Alcalà. A St. Pere (NE. de Mallorca) em deien que «Es Covitxol d'En Tr'nàs fa una miçqueta de *parbacana*». En aquesta variant que ja era coneguda com a mallorquina (*BDLC* IX, 316), i que és també la de Pollença, deu haver-hi influència d'un parònim o d'un mot més o menys sinònimic, com *parabanda* o *sospalma*. A Cadaqués, la (Roca de la) Trona forma una *carcabacana* (encreuament de *barbacana* amb *ca(vo)rca*). A les vores de l'Èsora, tant al Ru com a Gavàs veig que entenen per *barbacana* un corralet provisional i sense sostre, sovint annex a la casa, que s'usa per tenir-hi el bestiar tancat durant poques hores (lloc comparable, quant a la casa de pagès, amb el que era envers el burg la barbacana de les fortaleses medievals). També fora del domini català, Queyràs *barbacano* «rocher en surplomb, cavités», engad. *Barbachaun* 'mota aixecada per una allau' (a Zuoz, Planta-Schorta). — ³ Va adherir-se a la meua tesi, Pellegrini el 1956 (en els *Rendiconti Accad. dei Lincei*, 154) afegint-hi una cita en baix llatí d'Itàlia, de 1286. Torres Balbás hi ha aportat més documentació arqueològica en un treball d'*Al-And.* XIV, 454-80, on es troba ampla confirmació dels fets que prenia jo per base. — ⁴ «Faceret custodiri et guaytari *albacar* de Cuyllera», doc. de 1273, Soldevíla, *Pere II* III, 460; la porta de l'*albacar* en una fortificació de Valldigna» (*GGRV* II, 150). — ⁵ «Porta quae arabice dicitur *Alcouis*», en un doc. del S. XII. Erròniament partien Gonçalves Viana (*Apostilas* I, 36-37) de *al-qâus* 'en l'arc', i Silveira (*RL* XXIV, 202ss.) d'*abu l-qâus* 'pare de l'arc'. — ⁶ Cf. reduccions d'altres mots en estat constructe, com *zalmedina* < *šâhib al mādîna*. — ⁷ Tenia sentit més general de 'forà, foraster': «las causas de los habitantes de ciudad y término, y de los vagos y *albarráneos*», *Quadrado, Forenses y Ciudadanos*, p. 86. — ⁸ Cf. el port. *barbaçote* (Moraes) nom d'una espècie de fortificació, el cast. ant. *barbotear* 'fortificar' i el fr. *barbelé* 'fil·ferrada espinosa'.

BARBALLÓ, nom comarcal de l'espígol en el Nord-est de Catalunya, d'origen incert, potser relacionat amb *bargalló*, nom de la palmereta litoral en les terres del Migdia: és possible que tots dos vinguin d'alteracions del ll. BARBA JOVIS (pròpiament 'barba de Júpiter'), usat des de l'Antiguitat (i viu en llen-

gües germanes) com a nom del *Ruscus aculeatus* (galzerans), que potser s'hauria canviat primer en *BARBARJONIS o BARBALIONIS, si bé és més probable que *bargalló* resulti d'un mossàrab (*abregalyon* provinent del ll. vg. *AFRICANIONE 'planta africana' i que en català els dos noms s'influïssin mútuament. □ I.^a doc.: de *bragayons* = *bargallons* en el S. XIII; de *barballó* en el XIX (1803, Belvitges).

L'àrea d'aquest nom de la *Lavandula* o espígol coincideix bastant amb la del català oriental, si bé ja no arriba a les muntanyes del Barcelonès ni al Sud del Llobregat, on es diu *espígol*, però segons *AlcM* arribaria fins al Pla de Bages, per l'Oest fins a Solsona i Ponts i pel Nord a l'Empordà i la costa rossellonesa de la Marenda. Generalment se sent la pronúncia amb y: he sentit i anotat *bərbəyó* a l'Alt Vallès (Aiguafreda), més enllà de Vic — a Sora, Orís i Sant Aniol de Finestres — i cap a llevant fins al Baix Empordà (Tor de la Tallada, ací igual o bé *bərbəló*). Recolliren el nom d'aquesta labiada botànics del S. XIX com Cebríà Costa (1877), Colmeiro (*Enum. Pl. Pen. Ib.* IV, 294-5) i Sallent (*BDC* XVII, 6), i aquells dos precisen que es tracta tant de la *Lavandula vera* com de la *Lavandula spica*, però ja no d'altres espècies d'aquest gènere (com el tomanyí, *Lavandula stoechas*).

De l'etimologia no sé que hagi dit res ningú, si no és que Moll (*AORBB* I, 203) ho donà com un derivat de *barba*, però és arbitrari identificar-lo amb el mot *barbelló* 'barballera de gall' usat a la Pobra de Segur (com fa en *AlcM*), i això no sols per la manca de tota semblança o analogia de fets sinó perquè aquest té -ell- (-ELLUM) i aquell postula -yl- amb a i amb l'altre tipus històric de l palatal, únic que podia donar y. No és impossible que hi hagi un nexle real amb noms de planta realment derivats o compostos de BARBA¹ i més amb noms de l'escurçonera com *barball* i *barballa* (*AlcM*), que essent una composta té alguna afinitat amb les labiades.

Potser, però, la versemblança augmenta si hi posem en relació un altre vell i important nom de planta, el *bargalló* o *chamaerops humilis*, car ací és tota l'estructura general dels dos noms que és paral·lela, i si aquesta és 'humilis', ha estat lloc comú des de Virgili referir-se a les *humilesque myricae*, que si no m'enganyo era un altre nom de l'espígol, o de la bronsa, que també se'ls assembla. Ara bé ací tenim un nom de planta molt esmentat i conegut des dels orígens de l'idioma, i en una molt vasta porció del domini lingüístic. *Bragayons* ja figura glossant l'àr. *ğummâra* 'moll de la palma' en el Vocabulista de RMartí, S. XIII (Tallgren, p. 6 de l'extret de *Misc. Alcover*), i és sabut que aquest dicc. àrabic es copià segurament a Mallorca, ço que ens explica la grafia amb y = yl. Més tard l'*AlcM* cita *bargueyons* en la *Crònica* de Marsili (Mallorca, començ del S. XIV) i *barga(l)ons* en altres dos textos medievals.

És, doncs, una altra planta. El *bargalló* o *palma* és, segons el seu hàbitat, una planta de les serres costeres del Migdia, molt abundosa a les Balears i tot al llarg del Continent des de Garraf fins a Alacant. En el